

Na prvý pohľad by sa mohla téma politickej karikatúry javiť ako okrajová a nepodstatná. Netreba však zabúdať, že karikatúry sú cenným obrazom a svedectvom doby, v ktorej vznikli. Približujú nám jej atmosféru a názory, ktoré jej protagonisti zastávali.

Pri bližšom pohľade zistíme, že karikatúry boli neoddeliteľnou súčasťou stratégie KSČ pri získavaní nových prívržencov. Spolu s ďalšími prostriedkami patrili ku komunistickým metódam v povestnom boji o „dušu národa“. Tak ako komunisti v iných krajinách, aj československí používali veľmi jednoduché a osvedčené propagandistické prostriedky. Svet delili na dve časti. Do prvej, dobrej, patrili tí, ktorí s nimi sympatizovali a komunisti ich chválili a oslavovali. Takíto ľudia boli podľa nich hrdinovia, keď už ničoho iného, tak aspoň hrdinovia všedného dňa.

Do druhej skupiny patrili odporcovia komunistov, ktorých automaticky označovali za zlych. Stáli v ceste pokroku a zasluhovali si najvyšší trest. Ich činy sa odsudzovali a názory bolo treba, ako sa vtedy hovorilo, „vymítať až od kořene“. Medzi týmito dvoma skupinami nebolo nič. Kto s komunistami nesúhlasil, patrilo podľa známeho hesla „*Kto nejde s nami, ide proti nám*“ medzi nepriateľov. Akákoľvek kritika sa brala ako pokus o rozbitie jednoty a „budovateľského úsilia“, ktorý bolo treba odvrátiť.

Karikatúry ako strategická zbraň

Tomuto videniu sveta zodpovedali aj komunistické karikatúry, ktorým musel i ten najprísnejší kritik priznať úspešnosť. Táto stratégia prispela k tomu, že KSČ získala na svoju stranu značnú časť českého národa a neskôr aj moc. Komunisti dokázali využiť všetko, čo im mohlo priniesť nových prívržencov, a v ich úsilí zohrávali karikatúry významnú úlohu.

Vysvetlení, čo to vlastne karikatúra je, nájdeme viacero. Väčšina z nich sa však zhduduje na tom, že ide o skratkovité zmeňujúce alebo satiricky odsudzujúce výtvarné či literárne zobrazenie niektorých rysov osobnosti, ľudského prejavu alebo spoločensky závažnej skutočnosti zveličením ich nápadných znakov.

Neoddeliteľnou súčasťou už spomenutého boja o „dušu národa“ sa stali predovšetkým výtvarné karikatúry. Vďaka svojej jednoduchosti a názornosti boli prijateľné pre všetky vrstvy obyvateľstva. Ich poslanstvo sa rýchlo šírilo a usadzovalo v podvedomí ľudí a to bol jeden z hlavných dôvodov, prečo ich komunisti využívali tak často.

O význame karikatúr pre komunistickú tlač svedčí aj pravidelnosť, s akou sa s nimi stretávali čitatelia *Rudého práva* a ďalších prokomunisticky orientovaných periodík. Príkladom za všetky je aj fakt, že s komunistami

HUMOR

ako nástroj politického boja

Politická karikatúra je téma, ktorú česká historiografia dodnes ucelene nespracovala. Má to viacero dôvodov. Spôsobil to predovšetkým predchádzajúci režim, ktorý vznik podobných štúdií (najmä ak išlo o objektívne zhodnotenie komunistických karikatúr) znemožňoval. Práve v boji Komunistickej strany Československa (KSČ) za nastolenie diktatúry proletariátu zohrali pritom karikatúry v rokoch 1945 – 1948 na stránkach stranického denníka *Rudé právo* významnú úlohu.

Karikatúry *Rudého práva* z rokov 1945 – 1948

Dvojí toľ slovenské demokratické strany.

World Conviertit Rudé právo.

mi sympatizoval i jediný vtedajší satirický časopis *Dikobraz*.

Zaujímavým bol aj vývoj karikatúr v komunistickej tlači od roku 1945. Najskôr ich bolo veľmi málo, čo bolo pochopiteľné. Po vojne si všetky noviny hľadali novú tvár a okruh spolupracovníkov. Karikatúry však postupne pribúdali a od roku 1946 ich mohli čitatelia *Rudého práva* nájsť prevažne na druhej strane svojich obľúbených novín. Autorami boli Antonín Pelc, alebo častejšie Leo (Lev) Haas. *Rudé právo* zvyklo preberať aj karikatúry zo zahraničných novín, predovšetkým zo sovietskych a len výnimočne zo západných. To sa dialo iba v tých prípadoch, ak išlo o obrázky „ideovo“ vhodné.

Komunisti využívali karikatúry zvlášť často pred voľbami roku 1946. Snažili sa nimi osloviť najmä prostých voličov. Cieľom ich autorov bolo zosmiešniť ostatné strany a naopak vyzdvihnúť svoj program. Najviac útokov v tom čase smerovalo proti slovenským demokratom a českým národným socialistom. Zaujímavé je, že nekomunistická tlač reagovala na tieto výpady len veľmi sporadicky. Až roku 1947 prišli slovenskí demokrati s časopisom *Šídlo* a ako jediní v celom Československu začali byť v oblasti politickej satiry komunistom konkurenciou. S blížiacou sa krízou, ktorá vyústila do februárových udalostí roku 1948, sa komunistické karikatúry stávali čoraz nevyberavejšími a útočnejšími.